

Joanna Szerszunowicz
Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6197-5643>
e-mail: j.szerszunowicz@uwb.edu.pl

Hanna Salich: *Techniki i strategie tłumaczenia neologizmów autorskich. Polska literatura fantastyczna i fantastycznonaukowa w przekładach angielskich*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2018, ss. 271

Popularność literatury naukowej i fantastycznonaukowej wiąże się z koniecznością przekładu licznych dzieł na języki obce. Specyfika tego rodzaju utworów literackich sprawia, że należą one do tekstów trudnych do tłumaczenia. Jednym z aspektów wartych uwagi jest obecność neologizmów autorskich, czyli jednostek leksykalnych utworzonych przez danego pisarza. Niewątpliwie oddanie nowo powstałych, niestandardowych leksemów nie jest zadaniem łatwym – działanie to wymaga od tłumacza oprócz kompetencji czysto językowej dużej wrażliwości i kreatywności. Słów utworzonych przez autora nie można znaleźć w opracowaniach leksykograficznych, należy dokonać aktu ich re-kreacji w języku docelowym.

W perspektywie badań nad przekładem neologizmom autorskim poświęca się uwagę w rozmaitych omówieniach złożonego charakteru przekładu literackiego oraz w artykułach naukowych¹. Znacznie rzadziej bywają one przedmiotem opracowań o charakterze monograficznym². Z tego powodu na szczególną uwagę zasługuje praca Hanny Salich. Badaczka postawiła sobie za cel analizę technik i strategii tłumaczenia neologizmów autorskich w literaturze fantastycznej i fantastycznonaukowej. Jako materiał

¹ Problematykę przekładu neologizmów autorskich podejmowali m.in. następujący badacze: Cezary Michoński (1992), Jacek Pleciński (2010), Kaja Gostkowska (2010) oraz Autorka recenzowanej monografii – Hanna Salich (2012, 2015, 2016, 2019).

² Tu wymienić należy opracowanie Mileny Chomik i Moniki Krajewskiej (2011), które zostało poświęcone translacji neologizmów w tekstach z gatunku science fiction autorstwa Stanisława Lema i braci Strugackich.

do analizy posłużył korpus obejmujący około 1100 neologizmów onomastycznych i apelatywnych wyekscerpowanych z angielskich przekładów wybranych dzieł Andrzeja Sapkowskiego, Jacka Dukaja i Stanisława Lema.

Recenzowana monografia składa się z dwóch części: pierwsza z nich ma charakter teoretyczny, druga zaś zawiera analizy tłumaczenia neologizmów. Część pierwsza zawiera trzy rozdziały: w pierwszym przedstawiono neologizm jako jednostkę leksykalną, omówiono kryteria ustalania neologizmów i opisano ich klasyfikację, uwzględniając propozycje Danuty Buttler, Teresy Smólkowej i Stanisława Grabiasa, oraz cele tworzenia neologizmów i sposoby ich konstruowania w języku polskim i angielskim. Rozdział drugi przybliży strategię i techniki przekładowe na podstawie klasyfikacji Jeana-Paula Vinaya i Jeana Darbelneta, natomiast trzeci skupia się na neologizmie autorskim w przekładzie. Badaczka podejmuje w nim takie aspekty jak status neologizmu w fantastyce i fantastyce naukowej, relacja neologizmu i obcości oraz anglocentryzm w przekładach tego rodzaju literatury. Przedstawia również neologizmy jako problem tłumaczeniowy i opisuje sposoby oddania neologizmów autorskich w tłumaczeniach fantastyki naukowej.

Druga część recenzowanego opracowania składa się z ośmiu podrozdziałów, z których pięć pierwszych stanowią analizy przekładu neologizmów w wybranych utworach z obszaru fantastyki i fantastyki naukowej. W podrozdziale pierwszym omówiony został pod tym kątem cykl wiedźmiński: osobno zanalizowano neologizmy onomastyczne i apelatywne w przekładzie Danuty Stok oraz dwa przekłady angielskiej wersji zbioru opowiadań *Ostatnie życzenie* i powieści *Król elfów* Andrzeja Sapkowskiego. Podrozdziały drugi i trzeci przybliżają rozwiązania translatorskie w dwóch tekstach Jacka Dukaja, mianowicie w utworach *Złota Galera* i *Ruch Generała*. Z kolei podrozdział czwarty poświęcono neologizmom w tłumaczeniu powieści *Pamiętnika znalezionej w wannie* autorstwa Stanisława Lema: podobnie jak w rozdziale pierwszym scharakteryzowano neologizmy onomastyczne i apelatywne we *Wstępie* i *Zapiskach*. W podrozdziale piątym przedmiotem analizy jest przekład neologizmów w drugiej powieści Lema zatytułowanej *Pokój na Ziemi*.

Trzy kolejne podrozdziały dotyczą technik i strategii tłumaczenia neologizmów autorskich. W pierwszym z nich podjęto takie zagadnienia, jak techniki tłumaczenia neologizmów onomastycznych i apelatywnych. Zawiera on również podsumowanie dotyczące omówionych technik. Drugi omawia strategię dotyczące zachowania typów i znaczenia neologizmów, ostatni zaś – strategię tłumaczenia neologizmów autorskich w aspekcie rekonstrukcji obcości.

Osobną częścią recenzowanej pracy jest podsumowanie, w którym przedstawiono tendencje obserwowane w zakresie zachowania typu neologizmu i jego znaczenia oraz klasyfikację technik tłumaczenia neologizmów onoma-

stycznych i apelatywnych obejmującą: transfer w postaci czystej, transfer z modyfikacją; naturalizację, ekwiwalent słownikowy, ekwiwalent opisowy, modyfikację elementu słownikowego, modulację, ekwiwalent opisowy, ekwiwalent kulturowy; hiperonim, nieekwiwalentną jednostkę leksykalną, neologizm utworzony arbitralnie przez tłumacza, dodatek, opuszczenie (s. 253). W przypadku zawężenia klasyfikacji do technik wykorzystywanych w tłumaczeniu neologizmów apelatywnych powyższy rejestr uzupełniają cztery techniki, mianowicie posłużenie się internacjonalizmem, modyfikowanie internacjonalizmu, modyfikowanie ekwiwalentu kulturowego oraz użycie hiponimu (s. 254). Wyróżniono ponadto trzy strategie rekonstrukcji obcości: zwiększenie obcości, zmniejszenie jej oraz zrównoważoną rekonstrukcją obcości (s. 256).

Na odnotowanie zasługuje fakt, że w recenzowanej monografii analizowane są przekłady polskiej literatury fantastycznej i fantastycznonaukowej na język angielski. Kierunkowość jest atutem monografii, ponieważ w wielu analizach podejmowane były zagadnienia związane z przekładem tego rodzaju dzieł z angielszczyzny na języki o mniejszym zasięgu. Jako że na gruncie polskim powstało wiele utworów o dużej wartości, które zostały przetłumaczone na języki obce, recenzowana praca stanowi cenną pozycję wśród opracowań dotyczących przekładu literackiego.

Koncepcja pracy jest spójna i przemyślana. Autorka sprawnie prowadzi wywód, bogato egzemplifikując rozważania i odwołując się umiejętnie do literatury przedmiotu. Właściwy dobór materiału badawczego i metodologii umożliwił przedstawienie interesujących problemów translatorskich i konkretnych rozwiązań w translatach.

Rzetelnie przeprowadzone analizy pozwoliły na poszerzenie klasyfikacji technik tłumaczeniowych neologizmów apelatywnych i onomastycznych zaproponowanych przez Petera Newmarka i Krzysztofa Hejwowskiego o trzy do tej pory nieuwzględniane (modyfikacja elementu słownikowego, posłużenie się nieekwiwalentną jednostką leksykalną, arbitralne utworzenie neologizmu przez tłumacza), a w przypadku zawężenia do technik translacji neologizmów apelatywnych – o kolejne dwie (modyfikacja internacjonalizmu i modyfikacja elementu kulturowego). Uzupełnienia klasyfikacji stanowią niewątpliwy wkład w rozwój badań nad przekładem neologizmów autorskich.

Biorąc pod uwagę walory recenzowanej pracy, należy podkreślić, że publikacja ta będzie niewątpliwie przydatna badaczom przekładu literackiego, w szczególności tym, którzy zajmują się szeroko rozumianą kreatywnością językową, oraz studentom kierunków neofilologicznych. Podsumowując, można stwierdzić, że z pewnością monografia ta powinna znaleźć się z zbiorach osób prowadzących badania nad przekładem.

Literatura

- Chomik M., Krajewska M. (2011): *Od nominacji do kreacji. Rzecz o przekładzie neologizmów science fiction*. Toruń.
- Gostkowska K. (2010): *Fantastyczny los Lemowych neologizmów (na podstawie dwóch francuskich przekładów Cyberiady)*. [W:] *Lem i tłumacze*. Red. E. Skibińska, J. Rzeszotnik. Kraków, s. 167–178.
- Michoński C. (1992): *Kognitywne aspekty przekładu na podstawie tłumaczenia neologizmów w powieści Anthony Burgessa „Mechaniczna pomarańcza”*. [W:] „Język a Kultura” 8: *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*. Red. I. Nowakowska-Kempna. Wrocław, s. 261–278.
- Pleciński J. (2010): *Neologizmy autorskie w przekładzie. Vitório Káli: „Terramoto” („Trzęsienie ziemi”)*. [W:] *Tłumaczenie – leksyka, frazeologia, styl*. Red. K. Hejwowski. Warszawa, s. 146–151.
- Salich H. (2012): *Problemy tłumaczeniowe związane z przekładem neologizmów autorskich*. [W:] *Przekład – język – kultura*. Red. R. Lewicki. Lublin, s. 49–60.
- Salich H. (2015): *“Spellmaker” or “The Witcher”? Authorial neologisms in translation – “Wiedźmin” by Andrzej Sapkowski and its two renditions into English*. [W:] *Translatio y Cultura*. Red. P. Aullón de Haro, A. Silvan. Madrid, s. 455–464.
- Salich H. (2016): *Fantasy and SF Neologisms in Translation: The Strategies of Reproducing Cognitive Estrangement*. “Im Wirkungsfeld der kontrastiven und angewandten Linguistik / In the Field of Contrastive and Applied Linguistics” 7, s. 23–32.
- Salich H. (2019): *Science Fiction Neologisms in Translation: The Translation of Selected Ideas in The Futurological Congress by Stanisław Lem*. [W:] *“Translatio” et Histoire des idées / “Translatio” and the History of Ideas*. Red. A. Kukułka-Wojtasik, E. Stachurski, M. Dobrowolska de Tejerina. Berlin.